

Sotsiaalkaitseministri määruse „Asendushoolduse peremajade rajamise ja rekonstrueerimise toetamine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Määruse eelnõuga sätestatakse toetuse andmise tingimused eesmärgiga anda toetust kohalikule omavalitsusele (edaspidi KOV) asendushooldusteenuse osutamiseks vajalike peremajade rajamiseks või olemasolevate rekonstrueerimiseks. Toetavate projektide tulemusel suureneb peresarnastes tingimustes asendushoolduse osakaal läbi selle, et rajatud või rekonstrueeritud on vähemalt kaheksa kuuekohalistest pere- või asenduskodudest koosnevat üksust, mis on avalikele teenustele ligipääsetavas asukohas, ning on lapse- ja keskkonnasõbralikud, ligipääsetavad, energiasäästlikud ja kuluefektiivsed.

Sotsiaalhoolekande seaduse (edaspidi SHS) § 45⁵ kohaselt on asendushooldusteenus kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on pika- või lühiajaliselt lapse heaolu ja õiguste tagamine, lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena.

Alates 2009. aastast on Sotsiaalministeerium viinud läbi laste asendushoolduse deinstitutionaliseerimise protsessi, mille käigus muuhulgas on ehitatud peremajasid, mis loovad asendushooldusel olevatele lastele võimalused kasvada peresarnastes tingimustes. Tulenevalt eelarve võimalustest ei ole asendushoolduse deinstitutionaliseerimise protsessi läbiviidud kõikides omavalitsustes, mistõttu on täna olukord, kus Eestis on jätkuvalt mõned asendus- ja perekodud, mis paiknevad suuremates elamuüksustes, mis ei arvesta laste vajadustega ega ole elukeskkonnalt kvaliteetsed. Vähendamaks piirkondlike erisusi on vajalik tagada kõikidele asendushooldusel olevatele lastele lapse- ja peresõbralik kasvukeskkond, mida toetavad energiasäästlikud ja kvaliteetsed eluruumid. Toetuse andmise tingimuste määruse eelnõu (edaspidi TAT) raames jätkatakse peremajade rajamist asendushoolduse deinstitutionaliseerimiseks ja olemasolevate hoonete kaasajastamiseks.

Määruse eelnõuga rahastatavate projektide eelarve on 3 571 428,96 eurot, sealhulgas Euroopa Regionaalarengu Fondi (edaspidi ERF) toetus 2 500 000,00 eurot (70%), millele lisandub riiklik kaasfinantseering 114 286,00 eurot (3,2%) ja toetuse saajate omafinantseering 957 142,86 eurot (26,8%).

Lisaks toetatakse meetmest 21.4.1.2 ööpäevaringsete teenuste osutamiseks suure abivajaduse ja kompleksprobleemidega lastele peresarnaste üksuste rajamist (sotsiaalkaitseministri käskkirja „Peremajade rajamine ja olemasolevate ruumide kohandamine ööpäevaringsete teenuste osutamiseks suure abivajaduse ja kompleksprobleemidega lastele“ eelnõu EISis kooskõlastusringil kuni 17.02.2025, mille eelarve on 6 000 000 eurot, sealhulgas ERF toetus 4 200 000 eurot (70%) ja riiklik kaasfinantseering 1 800 000 eurot (30%)).

1.2. Määruse eelnõu ettevalmistaja

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi välisvahendite osakonna nõunik Tiia Taevere (tel 5919 2604, tiia.taevere@sm.ee), laste ja pere osakonna nõunik Elmet Puhm (teenistussuhe lõppes 22.11.2024), lastekaitsepoliitika juht Helen Jõks (helen.joks@sm.ee), nõunik (laste ööpäevaringsed riigi teenused) Toomas Jõgeva (toomas.jogeva@sm.ee). Juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee). Eelnõu toimetatakse keeleliselt pärast eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamist.

1.3. Märkused

Perioodil 2021–2027 on Euroopa Regionaalarengu Fondi vahendite kasutamisel Eestis aluseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätteid Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid (ELT L 231, 30.06.2021, lk 159–706) (edaspidi *ühissätete määrus*), artikli 21 alusel koostatud ning Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud ja Euroopa Komisjoni poolt kinnitatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021–2027“ (edaspidi *rakenduskava*). Käesoleva määruse eelnõuga kehtestatakse toetuse andmine meetmest 21.4.1.2 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ toetuse andmise tingimused.

Määruse eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Määruse eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus kehtestatakse perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse (ÜSS2021_2027) § 10 lõike 2 alusel.

Määrusega viiakse ellu rakenduskava poliitikaeesmärgi „Sotsiaalsem Eesti“ erieesmärgi „Tõrjutud kogukondade, madala sissetulekuga leibkondade ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade, sealhulgas erivajadustega inimeste sotsiaalmajandusliku kaasamise edendamine integreeritud meetmete, muu hulgas eluaseme- ja sotsiaalteenuste kaudu“ meetme „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ sekkumise „Laste heaolu suurendav sotsiaaltaristu“ eesmärgid.

Määrusega panustatakse „Heaolu arengukava 2023–2030“ alaeesmärgi „Lapsed ja pered“ tegevussuunda „Asendushooldust vajavatele lastele asutuste asemel peres kasvamise võimaluste tagamine ja asendushoolduselt elluastuvate noorte vajaduspõhine toetamine“, toetades KOV-e asendushooldusteenuse osutamiseks vajalike peremajade rajamisel või olemasolevate rekonstrueerimisel.

Meetme sekkumine aitab saavutada riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihi „Ühiskond, inimene“ alamsihi „Hooliv ühiskond“ eesmärgi ning panustab neisse sihtidesse, arvestades ja edendades ühtlasi järgmisi horisontaalseid põhimõtteid: tasakaalustatud regionaalne areng, kliima ja keskkonnahoid, sooline võrdõiguslikkus, võrdsete võimaluste ja ligipääsetavuse tagamine. Hooliv ühiskond on tähelepanelik ja abivalmis, siin on igaühel võimalus eneseteostuseks terve elukaare ulatuses ning tagatud on selleks vajalik tugivõrk. Planeeritud perepõhised üksused loovad eeldused asendushooldusel olevatele lastele paremad tingimused kasvamiseks.

Perest eraldatud laste arv vähenes 2016–2021. aastatel 353-lt lapselt 255-e lapseni (osakaal langes 0,14%-lt 0,1%-ini), 2022. aastast eraldatud laste arv taas hakkas veidi tõusma ja 2023. aastal oli perest eraldatud lapsi 345 (osakaal 0,13%). Perest eraldatud lastest osad naasevad oma perre, kuid teised vajavad pikemaajalist hoolt ehk asendushooldust sh kõikidele neile lastele ei ole pakkuda kohe perepõhist hooldust ja nad paigutatakse asendushooldusele perekodusse või asenduskodusse. Asendushooldusteenusel asendus- ja perekodus on laste ja noorte arv aasta-aastalt tasapisi kahanenud, kui 2016. aastal ja enne seda oli asutustes üle 1000 lapse, siis järgnevatel aastatel langes asutustes laste arv iga-aastaselt jõudes 2023. aasta lõpuks 725 lapse ja nooreni (sh 0–17-aastaseid 682 ja 18–19-aastaseid 43). Enam on asendus- ja perekodus lapsi Harju maakonnast, sh Tallinnast (210 last) ja Ida-Viru maakonnas (145 last). 2024. aasta lõpu

andmete kohaselt on asendus- ja perekodus laste arv pöördunud tõusule, Sotsiaalteenuste ja -toetuste registri 11.02.2025 väljavõtu kohaselt oli teenustel lapsi 739 (0–19-aastased).

Asendushooldusteenus on kohaliku omavalitsuse poolt korraldatav laste hoolekande teenus. Teenuse osutamisel tuleb lähtuda deinstitutionaliseerimise põhimõtetest, st liikuda teenuse osutamisel asutusepõhiselt hoolduselt võimalikult perepõhisele hooldusele. Selle üheks osaks on Eestis olnud varasemalt suurte asenduskodude reorganiseerimine, peremajade ehitamine (Euroopa Regionaalarengufondi ning Eesti-Šveitsi Koostööprogrammi kaasabil) ning üle andmine kohalikele omavalitsustele. Teenuse osutamise tingimusi on varasemalt parandatud nt Haapsalus, Tartus, Narvas, Tilsis, Valgas, Kuressaares, Paldiskis, Narva-Jõesuus, Juurus jm. Ainult üksikutes piirkondades on säilinud asendushooldusteenuse osutamine suurtes hoonetes, kus osutatakse teenust korraga rohkem kui kahele asendushoolduse perele (nt Sillamäe ja Haiba). Asendushoolduse osutamise eelistatud viisiks võiks olla teenuse osutamine kogukonnas hajali, et võimaldada lastele võimalikult tavapärasest peresarnast kasvukeskkonda. Seetõttu on oluline pakkuda kohalikele omavalitsustele võimalust olemasolevate teenusekohtade ümberkujundamiseks, kui need ei taga peresarnase teenuse osutamise eesmärgi. Lisaks on Sotsiaalministeeriumi poole pöördunud kohalikke omavalitsusi, kes on väljendanud vajadust asendushooldusteenuse osutamiseks kasutatavate hoonete kehvast seisukorrast tulenevalt majade renoveerimiseks või rekonstrueerimiseks.

Kuna toetuse eelarve võimaldab rahastada eeldatavasti 5–10 üksust (oleneb sellest, palju on uusehituste ja rekonstrueeritavate objektide omavaheline osakaal), siis on toetus jagatud neljaks piirkonnaks (vt lisa 1). Toetuse jaotuse osakaal tuleneb asendushooldusel olevate laste arvust, mis on piirkonniti küllaltki varieeruv. Kui Eestis keskmiselt on asendushooldusel 0,75% lastest, siis mõnes piirkonnas on see oluliselt kõrgem: Ida-Virumaal 1,98% (Eesti kõrgeim), Valgamaal 1,54%, Raplamaal 1,36% Lääne-Virumaal 1,04%. Võrdluseks on madalam vastav näitaja aga Hiiumaal 0,31%, Läänemaal 0,39% või ka Harjumaal 0,41% ja Tallinnas 0,63%. Kuivõrd disproportsioon on olnud aastate lõikes püsiv, siis on põhjust eeldada, et erinevused lähiaastatel ei muutu ja iseloomustavadki piirkondlikku erisust ka teenuse vajaduses. Toetuse eelarve jaotuse aluseks on, et teenusekohtade arv vastab täna suures osas teenusekohtade vajadusele, st kohtade vajadus Ida-Virumaal on proportsionaalselt suurem kui Harjumaal (sh Tallinnas). Seetõttu on ka toetuse eelarve jaotuse aluseks võetud asendus- ja perekodus viibivate laste arvud neljas piirkonnas ja toetuse eelarve jaotatud vastavates proportsioonides.

Määruse eelnõu koosneb kümnest peatükist ja 27 paragrahvist.

1. peatükk „Üldsätted“

Paragrahviga 1 kehtestatakse määruse reguleerimisala, sh kooskõla rakenduskavaga, eesmärgid ja seosed strateegia „Eesti 2035“ sihtidega.

Asendushooldusteenuse osutamiseks uute peremajade rajamise- ja olemasolevate rekonstrueerimisega jätkatakse laste asendushoolduse deinstitutionaliseerimise protsessi, et tagada asendushooldusel olevatele lastele paremad elamistingimused ja teenuse regionaalne kättesaadavus. Kuigi deinstitutionaliseerimise peamiseks suunaks on lastele peres kasvamise võimaldamine asutusepõhise hoolduse asemel, ei ole võimalik kõiki lapsi kohe kasuperedesse erinevatel põhjustel suunata (nt hooldusperede nappus, laste suured erivajadused vms) ning suur osa asendushooldusel viibivatest lastest kasvab jätkuvalt asutustes (33% asendushooldusel lastest kasvab pere- ja asenduskodus ning perepõhisel hooldusel s.o hooldus- ja eestkosteperedes kasvas 2023. aasta lõpu seisuga 67% s.o ligi 1500 last).

Teenusekohtade rajamise puhul arvestatakse eelkõige vajadusega tagada asendus- ja perekodudes kasvavatele lastele peresarnastes tingimustes üleskasvamise võimaldamine. Kohtade loomine piirkonda, kus asendushoolduse kohti napib, toetab lapse õigust säilitada sotsiaalne võrgustik ja side vanemate ning kodukohaga ka siis, kui laps enam oma bioloogilises

perekonnas elada ei saa. Seetõttu on peremajade rajamise osas huvi ja vajadust üles näidanud piirkonnad, kus asendushooldust vajavaid lapsi on palju ning neid tuleb kodukohas kohtade puuduse tõttu suunata asendushooldusele teistesse Eesti piirkondadesse (nt Ida-Virumaa). Teiseks peremajade rajamise põhjuseks võib olla vajadus toime tulla suure abivajaduse ja kompleksprobleemidega lastega, kelle puhul ei pruugi senine infrastruktuur tagada lastele vajalikku keskkonda. Sellised lapsed võivad vajada rahulikumat ja personaalsemat teraapilist keskkonda, mida suured hoonekompleksid või ka külapõhine perekodude mudel ei võimalda.

Samuti on varasematel rahastusperioodidel rajatud peremajade puhul ilmnenu mitmeid puudusi, mille tõttu ei vasta need enam laste vajadustele või ei ole tagatud teenuse osutamise tõhusus. Üheks põhjuseks võib pidada teistsuguseid energiatõhususe nõudeid, mistõttu ei ole varasemalt ehitatud peremajad piisavalt energiasäästlikud või vajavad muul põhjusel intensiivse kasutuse tõttu olulisel määral rekonstrueerimistöid. Ühelt poolt paisutavad hoonete kõrged ülalpidamiskulud teenuse eest makstavat hinda, kuid teisalt ei võimalda need ka loodusressursside säästlikku kasutamist. Samuti on juba olemasolevatel hoonetel ilmnenu puudusi, mis võivad ohustada laste tervist (nt soojapidavuse probleemid, katusekonstruktsioonide probleemid jm).

Peremajade rajamisega panustatakse „Eesti 2035“ peasihti „Ühiskond“ ning alasihti „Hooliv ühiskond“, samuti toetatakse tasakaalustatud regionaalset arengut, võrdseid võimalusi ja ligipääsetavuse tagamist. Sihtide saavutamist hinnatakse järgmiste „Eesti 2035“ tegevuskava mõõdikutega: püsiva suhtelise vaesuse määr, hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik ning ligipääsetavuse näitaja.

Strateegia „Eesti 2035“ seab sihiks, et elukeskkonna kujundamisel arvestatakse kõigi inimeste vajadustega ning otsustes järgitakse läbivalt kvaliteetse ruumi põhialuseid ja kaasava disaini põhimõtteid, et tagada igaühele nii vaimse, füüsilise kui ka digiruumi ligipääsetavus ja mugavus. Selliselt on arvestatud puuetega inimeste õiguste konventsiooni (edaspidi PIK) artiklis 19 „Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine“ ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 26 „Puuetega inimeste integreerimine“ sätestatud põhimõtetega (seos lisaga 1, III jaotis „Võrdsus“) tooduga. Eesmärk on kasutada uuenduslikke tehnoloogiaid ja looduslähedasi lahendusi ning, et elukeskkond on kvaliteetne ja seda planeeritakse pärandit ja looduse elurikkust hoidvalt. Strateegia sõnastab, et väärtusliku elukeskkonna lahutamatu osa on nii isiklik kui ka avalik ruum.

Kaasajastatud ja rajatud taristud peavad asuma avalikele teenustele (ühiskondlik transport, lasteaed, kool, tervishoiuteenus) ligipääsetavas asukohas, maksimaalselt kuuekohalistes peresarnastes üksustes ja asendushooldusel kasvavatele lastele lapse-, keskkonnasõbralikud, ligipääsetavad, energiasäästlikud ning kuluefektiivsed. Uute hoonete rajamisel toetatakse projekte, mis tagavad võimalikult perelähedase elukeskkonna kogukonnas hajali. See tähendab, et teenuse osutamiseks ei rajata enam asendushoolduse külasid.

Riigiabi analüüs

Määruse raames antav toetus ei ole riigiabi Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses. Otsustamaks, kas tegemist on riigiabiga, on analüüsitud, kas abi vastab kõigile neljale järgmisele tingimusele:

- abi antakse riigi, linna või valla vahenditest;
- abimeetmel on valikuline iseloom, see tähendab, et see on suunatud teatud ettevõtjale, ettevõtjate gruppide või mingite kindlate kaupade tootmiseks;
- abimeede annab eelise abi saajale;
- abimeede moonutab või võib moonutada konkurentsi ja kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lõike 1 kohaselt on KOVi ülesanne muuhulgas korraldada vallas või linnas sotsiaalteenuste osutamist.

Käesoleval juhul antakse toetust KOV-ile, kui SHS § 45⁵ kohaselt kohustatud isikule, asendushooldusteenuse (sotsiaalteenus) arendamiseks. Asendushooldusteenuse¹ eesmärk on pika- või lühiajaliselt lapse heaolu ja õiguste tagamine, lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena.

Määrus võimaldab luua ruumid või rekonstrueerida olemasolevaid, et pakkuda asendushooldusteenust peresarnastes tingimustes pere- või asenduskodus.

Peamine küsimus on selles, et kas sellise teenuse osutamine on majandustegevus ja asendushooldusteenuse osutajast juriidiline isik ettevõtja.

Komisjoni riigiabi mõiste teatis, p 17: Aluslepingu artikli 107 lõiget 1 ei kohaldata (st riigiabi reegleid ei kohaldata), kui riik teostab avalikku võimu või kui avaliku sektori asutused toimivad riiklike ametiasutustena. Üksust võib lugeda avalikku võimu teostavaks juhul, kui asjaomane tegevusala on osa riigi olulistest funktsioonidest või on nende funktsioonidega seotud oma olemuse, eesmärgi ja seda reguleerivate eeskirjade poolest. Üldjuhul ei loeta majandustegevuseks tegevusalasid, mis on olemuslikult riikliku ametiasutuse eelisõiguste osa ja, milles riik osaleb.

Euroopa Kohus on asjas nr C-343/95 (p-d 17 ja 25) öelnud, et asjaomase tegevuse analüüsimisel ei oma tähtsust, kas riik teostab avalikku võimu otse läbi riigiasutuse või eraõigusliku juriidilise isiku, millele on (eri- või ainuõiguse kaudu) omistatud avaliku ülesande täitmine.

Asendushooldusteenust rahastatakse vaid avaliku sektori vahenditest SHS § 45⁵ lg 11 ning arvestades, et sellise teenuse osutamine on pandud seadusega KOV-le, on tegemist olulise avaliku ülesandega ja seega ei ole tegemist majandustegevusega.

Teenuse osutamine läbi KOV äriühingu või sihtasutuse või sisseostmine ei mõjuta ka ELTL artikkel 107 lõikes 1 silmas peetud liikmesriikide vahelist kaubandust (riigiabi olemasolu kohustuslik kriteerium), arvestades, et teenuse sihtrühma võib kuuluda üksnes Eestis elav laps.

Seda saab järeltada tuginedes Komisjoni riigiabi mõiste teatise punktile 196: „komisjon on mitmel juhul leidnud, et teatavatel tegevustel on konkreetsete asjaolude tõttu üksnes kohalik mõju ja seetõttu ei mõjutanud need liikmesriikide vahelist kaubandust. Sellistel juhtudel kontrollis komisjon eelkõige, et abisaaja tarnis kaupu või teenuseid liikmesriigi piiratud piirkonda ja tõenäoliselt ei meelita ligi kliente teistest liikmesriikidest, ning et tal ei olnud võimalik ette näha, et meetmel on rohkem kui vähene mõju piiriülestele investeerimis- või asutamistingimustele.“ ning Euroopa Komisjoni arvamusele Eesti esitatud eelteatisele erihoolekandetasutuste reorganiseerimise kohta (SA.43968 (2015/PN) "Reorganisation of special welfare institutions", pre-notified on 12 December 2015), milles viidati just sellele teatise punktile riigiabi välistamise põhjendamisel.

Paragrahv 2 sätestab toetuse andmise eesmärgi ja tulemused.

SHS § 45⁵ kohaselt on KOV-i kohustus tagada asendushooldusel olevatele lastele lapse- ja peresõbralik kasvukeskkond. Abimeetmega rajatakse vähemalt kaheksas kohalikus omavalituses kuuekohalistest pere- või asenduskodudest koosnevad üksused, avalikele teenustele ligipääsetavas asukohas, lapse-, keskkonnasõbralikud, ligipääsetavad, energiasäästlikud ja kuluefektiivsed peremajad.

Meetme sekkumine panustab strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsetesse põhimõtetesse järgmiselt:

---

¹ <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/asendushooldus-ja-kasuvanemlus/asutusepohine-asendu>

- tasakaalustatud regionaalse arengu mõõde on tagatud jagades toetuse nelja piirkonna vahel arvestades asendus-, perekodus olevate laste arvu piirkonnas;
- kliima ja keskkonnahoiu osas panustab meetme tegevus elamute ja mitteelamute energiatarbe vähenemisse, kuna planeeritud ja rekonstrueeritavad hooned peavad vastama rangematele kliimakindluse nõuetele, võimaldades rekonstrueerida olemasolevaid hooneid vastavalt vajadustele;
- hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdikusse panustab meetme tegevus, võimaldades asendushooldusel olevatele lastele nende põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamisega, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomisega, mis loob eeldused lapsele ettevalmistuseks võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena;
- ligipääsetavuse näitajasse panustab meetme tegevus ligipääsetavate elamispindade rajamisega.

Määruse panust seostuvatesse strateegia „Eesti 2035“ näitajatesse hinnatakse rakenduskava mõjude hindamise käigus.

Ligipääsetavuse puhul kohalduvad Eestile ühissätete määruse artikli 9 horisontaalsed põhimõtted ja PIK artikli 9 punkt 1. Viimasest tuleb osalisriigi kohustus anda puudega inimestele võimalus iseseisvaks eluks ja täielikuks osalemiseks kõigis eluvaldkondades, tagada neile teistega võrdsel alustel juurdepääs füüsilisele keskkonnale, transpordile, teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatele ja -süsteemidele, ning muudele avalikele ehitistele ja teenustele nii linna- kui ka maapiirkondades. Neid meetmeid, mille raames tehakse kindlaks ja kõrvaldatakse juurdepääsutakistused ja -piirangud, kohaldatakse muu hulgas hoonete, teede, transpordi- ja muude sise- ja välisrajatiste, sealhulgas koolide, eluasemete, meditsiinasutuste ja töökohtade suhtes.

Riigisiselt reguleerib nõudeid avaliku kasutusega hoonetele ehitusseadustiku § 11 lõike 4 alusel ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 29. mai 2018. a määrus nr 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“. Elukondlikule kinnisvarale nimetatud määruse ligipääsetavusega seonduvad põhimõtted küll ei laiene, kuid kõnealuse toetusmeetme raames on oluline, et toetuse saajad ja partnerid rakendaksid ligipääsetavusnõudeid.

Lisaks on käesoleval ajal struktuurivahendite rakendamise perioodil 2021–2027 kõikide Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest rahastatavate tegevuste kavandamisel, elluviimisel, seires ja hindamisel kohustus järgida Euroopa Liidu põhiõiguste harta nõudeid, vältida diskrimineerimist (soo, vanuse, rahvuse, nahavärvuse, puude, seksuaalse sättumuse ja veendumuse alusel) ja tagada puudega inimestele juurdepääs.

Toetuse andmisega panustatakse meetmete nimekirja väljundnäitajasse „Arendatud taristute arv“, sh kõik projektid peavad nimetatud väljundnäitajasse panustama. Sihttase on täidetud, kui teenuse osas on infrastruktuurilised arendused elluviidud, st vajalikud ruumid sihtgrupile kvaliteetse teenuse pakkumiseks on kohandatud ja loodud (sellekohane ehitusalane dokumentatsioon on esitatud). Määruse "Asendushoolduse peremajade rajamise ja rekonstrueerimise toetamine" alusel on rajatud või rekonstrueeritud kuuekohalistes üksustes, keskkonnasõbralik, ligipääsetav, energiasäästlik ja kuluefektiivne taristu. Näitajad raporteeritakse projektide aruannete alusel loendades unikaalseid taristuid.

Paragrahv 3 nimetab meetme sekkumise rakendusasutuse (edaspidi RA) ja rakendusüksuse (edaspidi RÜ).

Vastavalt ÜSS2021_2027 § 4 lõike 3 alusel Vabariigi Valitsuse kinnitatud meetmete nimekirjale on meetme RÜ Riigi Tugiteenuste Keskus, kellel on taotluste menetlemise, väljamaksete tegemise ja järelevalve tegemise kogemus ja kompetentsus, ning meetme RA on Sotsiaalministeerium (välisvahendite osakond).

2. peatükk „Toetatavad tegevused, kulud, abikõlblikkus ja toetuse määr“.

Paragrahv 4 kehtestatakse toetatavad tegevused.

Toetust antakse uute peresarnaste pere- või asenduskodude rajamiseks või olemasolevate rekonstrueerimiseks, et need vastaks tervisekaitse, ligipääsetavuse ja kliimakindluse nõuetele. Samuti sätestatakse, et toetatakse vaid neid projekte, mille tegevused on tehtud abikõlblikkuse perioodil.

Paragrahv 5 sätestab kulude abikõlblikkuse.

Tegelike kulude alusel toetuse makse saamiseks tuleb tõendada kulude põhjendatust, tekkimist ja maksmist. Kulu on põhjendatud, kui kulu on sobiv, vajalik ja tõhus ette nähtud eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks ning see tekib toetatavate tegevuste käigus. Kulu on sobiv, kui see soodustab projekti tulemuste saavutamist. Kulu on vajalik, kui projekti tulemust ei ole võimalik saavutada muu kuluga. Kulu on tõhus, kui selle maksumus kajastab parimat võimalikku suhet kasutatud vahendite ja saavutatud tulemuste vahel.

Projekti, mille kogumaksumus on kuni 200 000 eurot, toetatakse kindlasummalise makse tingimustel. Kulude abikõlblikkust hinnatakse taotluses esitatud eelarve alusel. Kindlasummalise makse alusel toetuse saamise, sh väljamaksmise, tingimused määratakse taotluse rahuldamise otsuses. Toetuse taotleja on kohustatud tõendama iga tegevusega seotud eelarve mõistlikkust ja arvestuse aluseid, milleks võivad olla eelarvele lisatud pakkumused võimalikelt teenuse või kauba pakkujalt, hinnapäringud või avalike hinnakirjade puhul viited veebilehtedele või kuvaprintidid veebilehtedelt.

Kulude abikõlblikuks lugemiseks peab projekteerijaks ja ehitajaks olema ettevõtja, kes on pädev vastavat teenust osutama. Ehitusseadustiku § 24 kohaselt võib ettevõtja ja pädev isik ehitusalal majandustegevuse korras pakkuda oma teenuseid ning tegutseda, kui ettevõtja vastutusel ja heaks tegutseva pädeva isiku kvalifikatsiooni tõendab haridusel ja töökogemusel põhinev kutseseaduse kohane kutse või muu õigusakti kohane pädevustunnistus. Taotleja peab arvestama, et määruuses sätestatud kohustuste täitmiseks tuleb kulu abikõlblikuks arvamisel kontrollida teenuseosutaja pädevus- ja kutsenõuetele vastavust.

Paragrahv 6 määrab rahastatavate projektide abikõlblikkuse perioodi, mis on määruuse jõustumise kuupäevast kuni 31. detsembrini 2028. a. Projekti abikõlblikkuse periood peab jääma määruuses märgitud abikõlblikkuse perioodi. Projekti tegevused peavad algama kolme kuu jooksul rakendusüksusele taotluse esitamise kuupäevast. Projekti elluviimine algab sõltuvalt sellest, mis on märgitud projekti esimeseks tegevuseks (nt detailplaneeringu koostamine, projekteerimise või projektijuhtimise hanke väljakuulutamine, kinnistu ost vms).

Paragrahv 7 on määratud toetuse maksimaalne suurus.

Maksimaalne toetus taotluse kohta on 522 857,20 eurot, et tagada toetus vähemalt neljas piirkonnas ja arvestusega, et toetusega saab rajada vähemalt ühe kuuekohalise pere- või asenduskodu.

3. peatükk „Nõuded taotlejale, partnerile ja taotlusele“

Paragrahv 8 sätestab, et toetuse taotlejaks ja partneriks võib olla kohalik omavalitsus (edaspidi KOV) või KOV hallatav, asendushooldusteenust pakkuv asutus, sealhulgas sihtasutus, mittetulundusühing või kohaliku omavalitsuse osalusel olev äriühing, kuivõrd vastavalt SHS § 45⁵ kohaselt on asendushooldusteenus kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus.

Paragrahv 9 sätestab taotleja ja partneri kohustused.

Paragrahvi 10 sätestab nõuded taotlusele. Lõikes 1 on sätestatud nimekiri dokumentidest, mis tuleb lisada lisaks ühendmääruse § 4 lõigetes 1 ja 2 sätestatule.

Nõuetele vastava projektide väljaselgitamiseks tuleb toetuse taotlusele lisada: kavandatava pere- või asenduskodu asukoha kirjeldus, mis arvestab avalikele teenustele (ühiskondlik transport, lasteaed, kool, tervishoiuteenus) ligipääsetavust; kirjeldus, kuidas tagatakse kõigi nelja peamise puudeliigi (liikumise-, kuulmise-, nägemise- ja intellektipuu) suhtes ligipääsetavus; vastavus tervisekriteeriumidele, keskkonnanõuetele ja energiasäästu ning kuluefektiivsusele.

Samuti tuleb selgitada, mil viisil panustab projekt deinstitutionaliseerimise ja peresarnase asendushoolduse tagamise põhimõtetele, st kuidas aitavad uued hooned kaasa asendushoolduse lapse- ja peresõbralikumaks osutamiseks ning, milline on KOV tervikvaade oma piirkonnas valdkonna arendamisele.

Taotlusega koos tuleb esitada tulude ja kulude analüüs, kus analüüsitakse projekti finantstulemusi (projekti tulu ja kulu). Projekti arvestusperiood peab vastama vara kasulikule elueale. Projekti vara kindlaks määramisel tuleb lähtuda tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-st 66. Vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. Vara võib olla nii materiaalne kui ka immateriaalne (sh nt tarkvara). Projekti vara jääkväärtus on projekti arvestusperioodi ületavate projekti vara kasuliku eluea aastate väärtus. Jääkväärtuse saab leida: a) amortisatsioonijärgina, b) arvestusperioodile järgnevatel projekti vara kasuliku eluea aastatel oodatavate netorahavoogude diskonteeritud väärtusena või c) projekti vara turuväärtusena (müügiväärtusena) arvestusperioodi lõpus, arvestades ülesjäävaid netokohustusi. Rahavoogude meetodi kohaselt tuleb finantsanalüüsis kajastada projekti tulemusena realselt tekkinud sissetulekuid ja väljaminekuid. Sissetulekud ja väljaminekud tuleb arvesse võtta sel aastal, mil nad tekivad. Amortisatsiooni, reserve ja muid samaliigilisi raamatupidamislikke näitajaid finantsanalüüs ei hõlma.

Projekti taotluse juurde tuleb taotlejal esitada punkti 4 kohaselt ka projekti riskianalüüs, mille raames tuleb hinnata projektiga kaasnevaid riske, mis on seotud planeerimis- ja projekteerimisfaasi, ehitusfaasi kui ka edasise opereerimise faasiga. Riskianalüüsi eesmärk on välja selgitada, ennetada ja vältida pere või asenduskodu rajamisega seotud riske kuni hoone valmimiseni ning hõlbustada seeläbi KOV-il projektiga seotud otsuste vastuvõtmist. Taotlejal tuleb esitatava analüüsi käigus hinnata planeerimis- ja projekteerimisfaasis ja ehitusfaasis esineda võivaid riske kahes etapis (riskide täpsemaks liigitamiseks):

► **planeerimisfaas**, mis kestab alates projekti elluviimisest kuni eeldavata ehitamise alguseni, sh hõlmab ka projekteerimist (tuua välja ajaperiood);

► **ehitusfaas**, mis keskendub riskidele hoone ehitamise algusest kuni kasutusele võtmiseni (tuua välja ajaperiood).

Projekti sisulised faasid ei pea alati olema ajaliselt ranges järgnevuses, vaid võivad toimuda ka osaliselt paralleelselt.

Levinud projektijuhtimise metoodikate kohaselt vaadeldakse projekti riske tüüpiliselt kolmes peamises mõjukategoorias, milleks on aeg, eelarve ja projekti tulemite kvaliteet. Ajafaktori raames vaadatakse asjaolusid, mis mõjutavad projekti tulemite planeeritud tähtajaks valmimist. Projekti eelarve on ehitusprojektide puhul sageli tähelepanu all. Seetõttu tuleb analüüsi juures eraldi välja tuua, kuidas saavutatakse projekti sisu ja eesmärk, kui projekti maksumus ületab eelarvet. Lisaks projekti elutsükli kategooriatele (planeerimine, projekteerimine, ehitus) tuleb vaadelda ka projekti üldisi riske, kuhu kuuluvad riskid ei ole seotud ühegi projekti etapiga, vaid võivad avalduda kõigis etappides (nt hangetega seotud riskid, personaliriskid jms).

Projekti riskianalüüsi juures tuleb vaadelda vähemalt järgmisi riske:

- planeerimisfaasi riskid – kinnistu detailplaneering jmt;

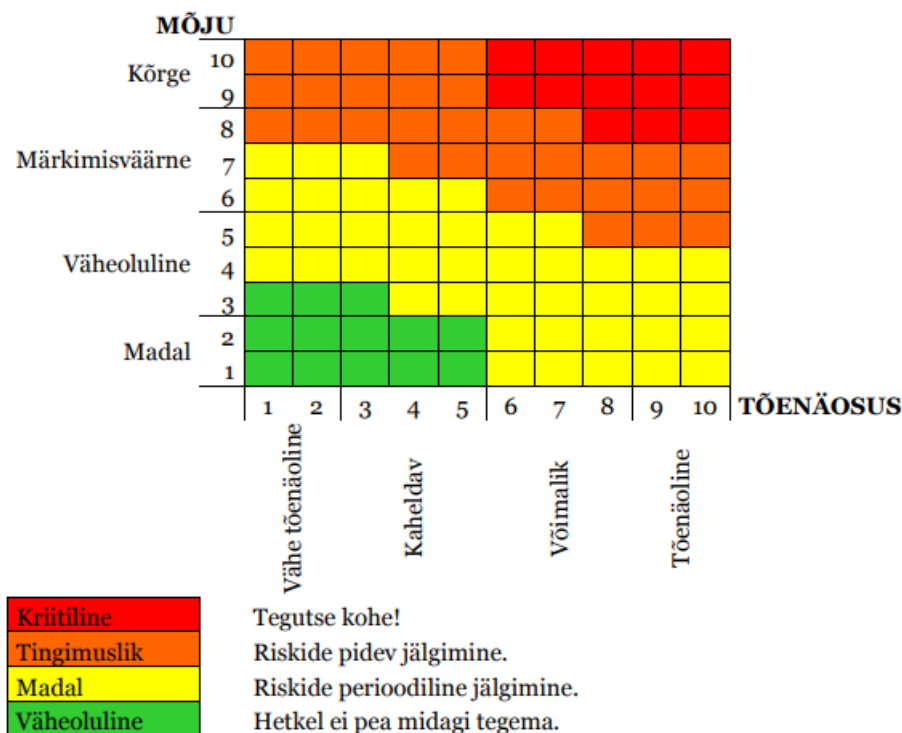

- projekteerimisfaasi riskid – projekti koostamine, projekti tehnilised riskid;
- ehitusfaasi riskid – ehitusressursid, ehitusprotsessi riskid, keskkonnariskid;
- üldised riskid – finantsriskid, personaliriskid, projektijuhtimine, hankeriskid, avalik arvamus, poliitilised riskid, korruptsioon ja turvalisused.

Lisaks tuleb projekti riskianalüüsi käigus hinnata eraldiseisvalt ka projekti majandusliku tasuvusega seotud riske ehk ka kõiki teisi riske, mis võivad KOV-ile opereerimisfaasis avalduda. Sellega seoses tuleb KOV-il põhjalikumalt kaardistada, hinnata ja maandada opereerimisfaasis esineda võivad riskid.

Risk on mingi sündmus, mis võib, kuid ei pruugi aset leida. Tõenäosus kujutab ette selle sündmuse toimumise võimalust. Igat riski hinnatakse selle esinemise tõenäosuse ja mõju põhjal ning riskiskoor arvutatakse nende korrutamise teel. Riski tõenäosus peab olema suurem kui null, kuid väiksem kui 100%.

Riski koondhinne ehk riskiskoor arvutatakse vastavalt kokkulepitud korrale, nt riski tõenäosuse ja mõju korrutisena. Riskide hindamisel kasutakse paarisarvulist skaalat. Iga riski koondhinne alusel on võimalik kindlaks määrata vastava riski olulisus ehk riski aste. Riski astme kindlaksmääramisel on soovitatav juhendada alljärgnevast riskimaatriksist.

Joonis 1. Riskimaatriks (joonis on illustreeriva tähendusega).

Riskide hindamise võtmeküsimused on:

- Mis on riski põhjus?
- Milline on info usaldusväärsus?
- Millised on riski tagajärjed (halvim stsenaarium)?
- Millised on olemasolevad kontrollimeetmed?
- Millised on alternatiivsed lisanduvad kontrollimeetmed?
- Millised on sisemised ja välised kohustused?
- Kas on vajadust riske täiendavalt uurida?
- Millises ulatuses ja kui palju ressursi see vajaks?

Riski mõju all mõistame kahju või tagajärge, mida konkreetse riski avaldumine või realiseerumine kaasa tuua võib. Riski tõenäosuse all mõistame konkreetse riski avaldumise võimalikkust või sagedust. Teisisõnu näitab tõenäosus riski ilmnemise või esinemise tõenäosust ja mõju tagajärge, mis riski realiseerumisega kaasneb.

Kui riskide hindamise tulemusel (lähtudes eeltoodud maatriksist) selgub, et risk on:

- a) väljunud riskivalmiduse alast (roheline ala), tuleb üle vaadata olemasolevate kontrollimeetmete adekvaatsus ja tõhusus ning vajaduse korral rakendada täiendavaid kontrollimeetmeid;
- b) ületanud riskitaluvuse piiri (liikus kollaselt alalt punasele alale), tuleb kohe üle vaadata olemasolevate kontrollimeetmete adekvaatsus ja tõhusus ning rakendada täiendavaid kontrollimeetmeid.

Oluline ei ole riskide hindamisel absoluutväärtus, vaid see, kas risk hinnatakse aktsepteeritavaks või mitte. Kui riskide hindamise tulemusi (riskiskoor) võrrelda riskivalmidusega, saab kindlaks määrata, kas konkreetse riski haldamiseks on vaja astuda täiendavaid samme või mitte.

Riskide tuvastamiseks ja hindamiseks tuleb projekti juurde esitada asjakohane riskide hindamise leht, mille juurde on välja toodud riski esinemise korral rakendatavad leevendusmeetmed:

Riskid	Mõju	Tõenäosus	Riskiskoor	Leevendusmeetmed

Toetuse taotleja kohustus esitada koos taotlusega iga tegevusega seotud kindlasummalise makse eelarve mõistlikkust tõendav alusmaterjal, milleks võivad olla toetuse taotlemisel esitatud tegevuste eelarvele lisatud pakkumused võimalikelt teenuse või kauba pakkujalt, hinnapäringud või avalike hinnakirjade puhul viited veebilehtedele või kuvaprindid veebilehtedelt. Tegemist on eelkõige, kuid mitte üksnes lihtsustatud kulude alusel toetuse taotlemisel, projekti kulude arvestamise aluseks olevate allikatega.

Lõike 2 kohaselt võib taotleja esitada ühe toetuse taotluse, üks taotlus võib sisaldada mitme objekti ehitust või rekonstrueerimist.

4. peatükk „Taotlusvooru avamine“

Paragrahv 11 sätestab taotlusvooru avamise, nähes ette eelarve ja ajakava kinnitamise ning sellest teavitamise.

5. peatükk „Taotluste menetlemine“

Paragrahv 12 ja 13 sätestavad taotlemise esitamise viisi, taotluse menetlemise tähtaja, taotluste menetleja. Taotluste menetlejaks on RÜ, kellel on asjakohaste tegevuste elluviimiseks vajalik pädevus, kogemus ja väljatöötatud protseduurid.

Taotluse menetlemine koosneb taotluse vastuvõtmisest, taotleja, partneri ning taotluse nõuetele vastavuse kontrollist, nõuetele vastavaks tunnistatud taotluste valikukriteeriumide alusel hindamisest ning taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse tegemisest. Kui vastavuse kontrollimisel selgub, et taotluses esitatud teave ei ole siiski piisav või mõni nõue ei ole täidetud, antakse taotlejale võimalus puuduse kõrvaldamiseks, sh lisateabe esitamiseks, ja määratakse selleks maksimaalselt 20-tööpäevane tähtaeg (lõige 3). Nõude täitmiseks täiendava tähtaja andmine sõltub nõude olemusest ja võimalusest seda mõistliku täiendava tähtaja jooksul täita. Kui taotleja kõrvaldab puuduse ettenähtud tähtaja jooksul, loetakse nõue täideks.

Paragrahv 14 sätestab projektide hindamise ning valikukriteeriumid ja -metoodika.

Projektide hindamiseks kaasab RÜ RA-ga kooskõlastatult eksperdid. Eksperdid peavad olema erapooletud. Projektide vastavust valdkondlikele arengukavadele ja mõju rakenduskava erieesmärkidele, meetme eesmärkidele ja tulemuste saavutamisele ning projekti põhjendatusele (sh hinnang eesmärgipüstitusele, sekkumisloogikale, planeeritud ajakavale) peavad hindama eksperdid, kes omavad ettevalmistust ja kogemust sotsiaalteenuste planeerimisel. Projekti kuluefektiivsust peavad hindama eksperdid, kes omavad ettevalmistust finantsvõimekuse ja riskide hindamiseks. Taotleja projekti elluviimise võimekust saavad hinnata RÜ koordinaatorid, kellel on kogemus vastavate projektide menetlemisel. Projekti kooskõla hindamisse strateegia „Eesti 2035“ aluspõhimõtete ja sihtidega ning panust regionaalsele arengule, soolisele võrdõiguslikkusele, võrdsetele võimalustele, ligipääsetavusele, keskkonna- ja kliimaeesmärkide toetamisele saab kaasata regionaalarengu, keskkonna, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise eksperte.

Projekti kooskõla hindamisel valdkondlike arengukavadega, projekti mõju hindamisel rakenduskava erieesmärkide ja toetusmeetme eesmärkide saavutamisele lähtutakse alljärgnevast:

- 1) projekt peab panustama Vabariigi Valitsuse kinnitatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021–2027“ poliitikaeesmärgi „Sotsiaalsem Eesti“ erieesmärgi „Tõrjutud kogukondade, madala sissetulekuga leibkondade ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade, sealhulgas erivajadustega inimeste sotsiaalmajandusliku kaasamise edendamine integreeritud meetmete, muu hulgas eluaseme- ja sotsiaalteenuste kaudu“ meetmest „Iseseisvat toimetulekut toetavate ja kvaliteetsete sotsiaalteenuste ning hooldusvõimaluste tagamine“ rahastatava sekkumise „Laste heaolu suurendav sotsiaaltaristu“ eesmärkide saavutamisse;
- 2) projekt peab vastama Vabariigi Valitsuse 23. veebruaril 2023. a kinnitatud heaolu arengukava 2023–2030 eesmärkidele;
- 3) projekt peab panustama meetme väljundnäitaja saavutamisse.

Projekti põhjendatuse hindamisel hinnatakse projekti eesmärgipüstitust, valitud lahenduste realistlikkust ja saavutatavust koosmõjus.

Projekti kuluefektiivsuse hindamisel hinnatakse ettenähtude tegevuste piisavust tulemuste saavutamiseks, planeeritud eelarve realistlikkust ja optimaalsust.

Toetuse taotleja ja partneri suutlikkuse hindamisel projekti ellu viia hinnatakse taotleja ja partneri kvalifikatsiooni, kogemusi, õiguslikke, organisatsioonilisi ja tehnilisi eeldusi projekt kavandatud viisil ellu viia, tagades kestlikkuse ja jätkusuutlikkuse (sh taristuinvesteeringute tegevus- ja hoolduskulude katmise võimekuse).

Projekti kooskõla hindamisel strateegia „Eesti 2035“ aluspõhimõtete ja sihtidega hinnatakse järgmist:

- 1) kuidas projekt panustab soolise võrdõiguslikkuse, võrdsete võimaluste ja ligipääsetavuse parandamisse;
- 2) kuidas projekt panustab kestlikku arengusse, keskkonnakaitse ja kliimaneutraalsusesse;
- 3) kuidas projekt panustab piirkonna regionaalarengusse ja sotsiaalteenuste kättesaadavusse.

Hindamine toimub vastavalt lisa 2 hindamislehele.

Paragrahv 15 sätestab taotluse rahuldamise tingimused ja korra.

Kui vastavalt lisale 1 esitatakse toetuse taotlusi piirkonna toetuse eelarve osakaalule väiksemas mahus, antakse toetus teiste piirkondade projektidele, eelistades ajaliselt varem esitatud taotlust.

Paragrahvides 16–17 sätestatakse taotluste rahuldamise või rahuldamata jätmise kord.

6. peatükk „Taotluse rahuldamise otsuse muutmine ja kehtetuks tunnistamine”

Taotluse rahuldamise otsuse muutmiseks esitab toetuse saaja kirjaliku avalduse koos selgitavate materjalidega RÜ-le. RÜ kooskõlastab muudatuse RA-ga, kaasates vajaduse korral eksperte, kes hindavad projekti muudatuse võimalikku mõju projektide hindamise vastavusele. Tegemist võib olla olukorraga, kus RÜ peab tunnistama taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks ja nõudma toetuse tagasi või olukorraga kus osaliselt tuleb taotluse rahuldamise otsus tunnistada kehtetuks ja vähendada selles osas toetus.

Taotluse rahuldamise otsuse muutmise ega ei või muuta kindlasummalise makse alusel hüvitatava tegevuse kohta kinnitatud tulemusi ega nende tulemuste saavutamise tõendamise aluseid.

7. peatükk „Toetuse saaja, partneri ja rakendusüksuse õigused ja kohustused”

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060 artiklis 65 on sätestatud toetatud tegevuste kestvuse nõue. Ühendmääruse § 4 lõike 1 punktis 11 sätestatu kohaselt peab taotlus sisaldama tegevuste kestuse nõude täitmise tagamiseks vajalikke abinõusid, sealhulgas peab olema määratud selle kohustuse täitmise kulude suurus ning katmise allikad. Käesoleva määruse § 23 lõike 2 punktis 6 on sätestatud RÜ kohustus teha projektide üle järelkontrolli viie aasta jooksul pärast projekti lõppmakse tegemist, et veenduda projekti elluviimise tulemusena soetatud vara ja rajatud või rekonstrueeritud taristu sihtotstarbelises kasutamises.

Et vähendada võimalikke rikkumisi riigihangete korraldamisel, on toetuse saaja ja partner, välja arvatud ühendmääruse § 20 lõike 1 punkti 1 alusel kindlasummalise makse alusel toetuse saamisel, kohustatud esitama RÜ-le eelhindamiseks riigihanke alusdokumendid.

8. peatükk „Aruannete esitamine”

Peatükis sätestatakse vahearuannete ja lõpparuande esitamise kohustus ja tähtajad ning aruannetes puuduste esinemise korral nende menetlemise kord. Korrapäraselt esitatud aruanded aitavad jälgida projektide edenemist ja tulemuste täitmist ning võimaldavad vajaduse korral juhtida tähelepanu vajakajäämistele ja teha tegevuste elluviimises õigeaegseid muudatusi.

9. peatükk „Toetuse maksmise tingimused”

Toetust makstakse toetuse saajale tegelike kulude alusel, välja arvatud juhul, kui projekti kogumaksumus on kuni 200 000 eurot. Sellisel juhul toetatakse projekti lihtsustatud kulude arvestuse alusel ja toetus makstakse välja taotluse rahastamise otsuses märgitud kindlasummalise makse tingimuste alusel pärast tööde tegemist. Kindlasummaline makse võib kujundada etappideks - see võib põhineda näiteks tehtud tööde ajakavale ja tõendatakse tööloogi üleandmise-vastuvõtmise aktiga. Kui kindlasummalise makse lõpptulemus jääb saavutamata, siis etappide eest juba makstud toetus nõutakse tagasi.

Tegelike kulude alusel väljamaksete tõhusamaks rakendamiseks esitatakse kulud hüvitamisele, kui need on tekkinud, ning makse ja ettemakse saamise aluseks nõutud dokumendid ja tõendid tuleb rakendusüksusele esitada e-toetuse keskkonna kaudu vähemalt üks kord kuus.

10. peatükk „Finantskorrektsioonid ja vaided”

Viidatakse finantskorrektsiooni otsuste ja tagasimaksete tegemise reeglistikule.

IV Määruse mõjud

Meetme sekkumisele rakenduvad alljärgnevad horisontaalsed põhimõtted.

Meetme tegevused arvestavad ühissätete määruse artiklis 9 sätestatuga, sh vastavusega Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklile 26 „Puuetega inimeste integreerimine“ ja artiklile 37

„Keskkonnakaitse“. Meetme sekkumise raames rajatakse ligipääsetavad pere- või asenduskodud asendushooldusteenusel olevatel lastele, et asutuste asemel tagada neile peresarnases keskkonnas kasvamise võimalused ja asendushoolduselt elluastuvate noorte vajaduspõhine toetamine. Rajatavad ja rekonstrueeritavad hooned peavad vastama kliimakindluse nõuetele,

Taristu rajamine arvestab PIK artikli 19 „Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine“ põhimõttega hinnates kättesaadavust avalikele teenustele.

DNSH („ei kahjusta oluliselt“ ingl *do no significant harm*) hindamise tulemusel saab väita, et meetme sekkumine vastab „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele, st meede ei põhjusta olulist kahju keskkonnaja kliimaeesmärkidele. Selleks, et tegevus vastaks „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele, ei tohi toetatav meede kahjustada järgmisi keskkonnanäesmarke:

- 1) kliimamuutuste leevendamine – toetuse andmise eesmärk on rajada pere- või asenduskodud, mis vastavad liginullenergiahoonete nõuetele ja seeläbi panustavad elamufondi CO₂ vähendamisse;
- 2) kliimamuutustega kohanemine – planeeritavate hoonete tehnosüsteemid peavad vastavalt tervisekaitse nõuetele tagama sisekliima, mis võimaldab paremini kohaneda ekstreemsemate välitemperatuuri kõikumistega;
- 3) vee- ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse – meetmest toetatavad tegevused ei tekita olulist kahju kestlikule veekasutusele;
- 4) ringmajandus, sh jäätmetekke vältimine ja jäätmete ringlussevõtt – pere- või asenduskodude rajamisel ja kasutamisel tekib jäätmeid, mille käitlemise korral tuleb lähtuda kehtivast jäätmeseadusest ja KOV-i jäätmehoolduseeskirjast, mis täpsustab piirkondlikult jäätmekäitluse tingimusi. Lähtuvalt lepingulisest suhtest ehitustööde tegijaga saab üldiselt jäätmevaldajaks ehitaja, kelle tegevuse käigus jäätmed tekivad ja kellel on tulenevalt jäätmeseadusest kohustus käidelda tema valduses olevaid jäätmeid vastavalt kehtestatud nõuetele või anda need käitlemiseks üle selleks õigust omavale isikule. KOV-ides on loodud jäätmejaamad, kus on olemas võimalused ohtlike jäätmete ning liigiti kogutud ehitus- ja lammutusjäätmete üleandmiseks ja edasisse käitlusesse suunamiseks. Samuti võib piirkonnades olla ehitus- ja lammutusjäätmete käitlejaid, kes tegelevad jäätmete ringlussevõtu ja taaskasutusega. KOV-ide eeskiri kohustab üldiselt ehitusobjektidel tekkivaid jäätmeid omadustest lähtuvalt liigiti kohapeal koguma ja käitlema. Seeläbi on võimalik tekkivaid jäätmeid ka ringlusse ja taaskasutusse suunata. Ehitusjäätmeid üleandev isik peab olema veendunud, et vastuvõtjal on keskkonnaluba ja et jäätmed antakse üle jäätmekäitlejale, kellel on võimekus jäätmeid ringlusse suunata või taaskasutada;
- 5) saastuse vältimine ja tõrje – ehitustööde käigus võib tekkida mõningaid keskkonnanäringuid, nagu müra või tolmu levik, mille mõju on ajutine ja lokaalne. Selle vähendamiseks rakendab ehitaja vastavaid meetmeid, mis on osa tavapärasest praktikast. Materjalide kvaliteedi ja keskkonnohutuse seisukohalt ei tohi kasutada asbesti sisaldavaid materjale, mille kasutamise piirangud on reguleeritud REACH-määruse kaudu ning millest tulenevalt Eestis turule lastavad materjalid ei sisalda asbesti. Ehitustoodetele esitatavad nõuded tulenevad ehitusseadustikust, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) nr 305/2011 ja toote nõuetele vastavuse seadusest ning selle alusel kehtestatud õigusaktist. Ehitamise asjatundlikkuse põhimõtte kohaselt tuleb tagada kõigi kohalduvate nõuetega arvestamine ja nõuetekohase tulemuse saavutamine. Ehitusmaterjalide tootjatel on kohustus järgida tooteohutusele kehtestatud õigusakte, mille kaudu on arvestatud ka keskkonna- ja terviseohutuse vähendamisega. Ehitustööde tegija dokumenteerib ehitustööd ja ehitustööde käigus kasutatavad materjalid vastavalt ehitusseadustikule;
- 6) elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine – meede on suunatud avalikele teenustele (ühiskondlik transport, lasteaed, kool, tervishoiuteenus) ligipääsetavas asukohata rajatavate pere- või asenduskodude rajamiseks ega hõlma bioloogilise mitmekesisuse seisukohast tundlikele aladele ehitamist.

Kliimakindluse tagamine

Toetuse kaasabil rajatava taristu eeldatav kestus on vähemalt viis aastat, seega peab olema tagatud taristuinvesteeringute kliimakindlus, millest tulenevalt peab toetuse taotleja esitama RÜ-le kliimakindluse tagamise hindamise vastavalt ühendmääruse lisa 3 osale B. Ühendmääruse lisa 3 tugineb Euroopa Komisjoni välja antud teatisel nr 2021/C 373/01², millega kehtestatakse taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021–2027, et tagada kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise meetmete integreeritus toetatavates projektides. Taristu on näiteks hooned, võrgutaristu, jäätmete käitlemise süsteemid, muud materiaalsed varad. Taristu hõlmab nii uut taristut kui ka olemasoleva taristu uuendamist, ajakohastamist ja laiendamist.

Toetatakse tegevusi, mis ei kahjusta oluliselt keskkonnanäesmärke Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.06.2020, lk 13–43), artikli 17 tähenduses. Toetatavad tegevused järgivad keskkonnavalades õigusaktides sätestatud ega tekita olulist kahju ühelegi Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852 artiklis 9 nimetatud keskkonnanäesmärgile ning on kooskõlas ettevõtjate- ja infotehnoloogiaministri 11. detsembri 2018. a määrusega nr 63 „Hoone energiatõhususe miinimumnõuded“³. TAT raames ei toetata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1058, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi, artiklis 7 nimetatud tegevusi.

Aastaks 2050 kliimaneutraalsuse saavutamise võimaluste uuringu⁴ peamine soovitus on kiirendada investeeringuid energiatõhususse nii hoonete, transpordi kui ka tööstuse osas, kuna need meetmed toovad kaasa nii kasvuhoonegaaside heite vähendamise kui ka rahalise säästu. Struktuurivahenditest rahastatud meetmete mõju uuringu⁵ tulemused näitavad, et suurimat energiasäästu on andnud ettevõtete ressursitõhususe tegevused, korterelamute renoveerimine ja kaugküttetorustike renoveerimine. Taristu kliimakindluse tagamise eesmärk on arvestada pere- ja asenduskodude rajamisel võimalike pikaajaliste kliimamõjudega. Kliimakindluse tagamise hindamise aluseks on Euroopa Komisjoni teatis „Taristu kliimakindluse tagamise tehniliste suunised aastateks 2021–2027“. Kliimakindluse tagamise peamiseks tegevusteks on kliimamuutuste leevendamine (hoonefondi CO₂-jalajälje vähendamine) ja kliimamuutustega kohanemine (mis saavutatakse peamiselt ehitamisel kasutatavate tehniliste lahendustega, mis maandavad kliimariske).

Ehitise energiakulu ja CO₂-heite arvutused tehakse energiamärgiste alusel. Energiamärgise väljastavad vastavat kutsepädevust omavad isikud ehitisregistri kaudu.

Kliimamuutustega kohanemine

Eesti taristu ja energiasektori kliimamuutustega kohanemise strateegia⁶ toob välja, et peamised hooned mõjutavad riskid on kliimamuutuste tulemusel tormide sagenemine (tuul ja sademed), mereveetaseme tõus (rannikualade üleujutused) ja temperatuuritõus (kuumalained).

Üleujutused

---

² Euroopa Liidu C 373/2021 (europa.eu).

³ Hoone energiatõhususe miinimumnõuded–Riigi Teataja.

⁴ <https://www.sei.org/publications/eesti-kliimaambitsiooni-tostmise-voimaluste-analuus/>. Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus. 2019, kättesaadav seisuga 19.01.2023.

⁵ <https://rtk.ee/hindamine/2014-20-21-Tepsli-OÜ>, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus. 2021, kättesaadav seisuga 19.01.2023.

⁶ <https://www.sei.org/projects-and-tools/projects/eesti-taristu-ja-energiasektori-kliimamuutustega-kohanemiseriikliku-strateegia-koostamine-enfra/> SA Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus, Eesti Maaülikooli Tehnikainstituut ja Balti Keskkonnafoorum. 2015, kättesaadav seisuga 19.01.2023.

Üleujutusega seotud riskide hindamine⁷ prognoosib, et 21. sajandi lõpuks võib Eesti läänerannikul asenduda pikaajaline suhteline meretaseme languse trend sel sajandil kliimamuutuste tõttu tõusutrendiga, mis võib tähendada keskmise meretaseme tõusu Eesti rannikutel erinevate stsenaariumite korral kas 20–40 cm või kuni 40–60 cm. Siseveekogude puhul lubab kliimamuutuste suundumus eeldada, et jõgede lumesulaveest põhjustatud üleujutused pigem vähenevad, kuid kevadised lumesulaveest põhjustatud jõgede üleujutused võivad asenduda sügiseste suurtest vihmahoogudest põhjustatud üleujutustega.

Üleujutusohupiirkonna kaardid on nähtaval Maa-ameti geoportaali üleujutuste kaardirakenduses⁸.

Tormide sagenemine

Tormide sagenemisega on peamiselt seotud suurenenud sademete koguse ja tuulekiiruse kasvust tingitud riskid. Sadeveesüsteemide projekteerimise ja tuulekoormusega arvestamise nõuded on sätestatud standardites:

- EVS 846 Hoone kanalisatsioon ja EVS 848 Väliskanaliseerimisvõrk;
- EVS-EN 1991-1-4:2005/A1:2010+A1:2010/NA:2010 Eurokoodeks 1: Ehituskonstruktsioonide koormused. Osa 1–4: Üldkoormused. Tuulekoormus.

Kliimamuutusi arvestavad lahendused jõuavad projektide tehnilistesse lahendustesse projekteerimismäärade muudatuste kaudu. Suurenenud sademete hulgast tingitud lokaalse üleujutuse mõjude vähendamine eeldab hoone ja piirkonna taseme samaaegset planeerimist. Ainult ühe kinnistu piires ei ole sageli võimalik sadevee ärajuhtimist korraldada.

Teadusarendusprogramm LIFE IP BuildEST⁹ tegeleb kliimatingimuste kohanemise lahenduste väljatöötamisega. Projekti tulemused on aluseks projekteerimisstandardite ja eeskirjade muutmisel. Projekti tööplaani kohaselt peaksid uuendatud kliimakindluse tagamise lahendused jõudma õigusaktidesse aastal 2026.

Kuumalainete sagenemine

Aasta keskmine temperatuuri tõus võib positiivse mõjuna tuua kaasa mõningase kütmisvajaduse vähenemise talveperioodil, kuid negatiivse mõjuna võib suureneda suvine jahutamise vajadus. Suurem suvine temperatuuritõus esineb linnade nn soojussaare piirkondades. Soojussaare risk on suurem tehnogeensete pindadega piirkondades (tumedad lamekatused, asfaltpinnad), sealhulgas eristuvad väiksemas roheluses asuvad korruselamute piirkonnad, kus soojussaare efekt on märkimisväärselt tugevam kui kõrghaljastusega eramajade piirkondades.

Hoonete energiatõhususe miinimumnõuete¹⁰ alusel tuleb uue hoone püstitamisel või olemasoleva hoone rekonstrueerimisel tõendada vastavust suvise ruumitemperatuuri nõuetele. Eluhoonete suvise ruumitemperatuuri nõue loetakse täidetuks, kui ruumitemperatuur ei ületa piirtemperatuuri 27 °C rohkem kui 150 °Ch (kraadtundi) ajavahemikul 1. juunist 31. augustini. Ruumitemperatuuri tunnipõhised väärtused leitakse hoone dünaamilise simulatsiooni teel spetsiaalse arvutustarkvara abil.

Pere- või asenduskodude projekteerimisel saab kuumalainetega toimetulemiseks kavandada päikesekaitseklasse (päikesekaitsetegur g-0,4, eluruumide akende klaaspakettide

⁷ Üleujutusohupiirkonna ja üleujutusohuga seotud riskipiirkonna kaardid | Keskkonnaministeerium (envir.ee), kättesaadav seisuga 19.01.2023.

⁸ X-GIS 2.0 [yua] (maaamet.ee), kättesaadav seisuga 19.01.2023.

⁹ Teadusarendusprogramm LIFE IP BuildEST – hooandja hoonete renoveerimisele | Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (mkm.ee), kättesaadav seisuga 19.01.2023.

¹⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/113122018014?leiaKehitiv>, kättesaadav seisuga 19.01.2023.

päikeseläbivustegurit (g) ei ole soovitatav valida alla 0,4, et tagada piisav loomuliku valgus eluruumides), lõuna ja lääne suuna akende varjestust ja ventilatsiooni sissepuhkeõhu jahutamist (sissepuhkeõhu temperatuur 16 °C). Suvise ruumitemperatuuri arvutamise ja päikesekaitsemeetme kohta on Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse kodulehel juhend¹¹, mis aitab projekteerijat suvise ruumide ülekuumenemise analüüside koostamisel ja sobilike lahenduste valikul. Kompenseerimaks jahutussüsteemide elektrienergia kasutust tuleks koos jahutussüsteemiga paigaldada ka päikesepaneelid elektri tootmiseks. Kuna jahutust on vaja päikesepaistelisel päeval, on võimalik kohapeal toodetud elektrit kasutada hoone jahutussüsteemides nii, et võrgust ostetava elektri kogus jahutussüsteemide lisamisega ei suurene.

V Projektide valiku kooskõla valikukriteeriumidega

Projekti tegevuste valikul lähtutakse rakenduskava seirekomisjonis kinnitatud valikukriteeriumidest ja -metoodikast vastavalt ühendmääruse §-s 7 sätestatule:

- 1) projekti kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele;
- 2) projekti põhjendus;
- 3) projekti kuluefektiivsus;
- 4) elluviija (taotleja, sh partneri(te) kaasamisel partneri(te)) suutlikkus projekti ellu viia;
- 5) projekti kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega.

VI Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse eelnõuga rahastatavate projektide eelarve on 3 571 428,96 eurot, sealhulgas Euroopa Regionaalarengu Fondi (edaspidi ERF) toetus 2 500 000,00 eurot (70%), millele lisandub riiklik kaasfinantseering 114 286,00 eurot (3,2%) ja toetuse saajate omafinantseering 957 142,86 eurot (26,8%).

Toetuse andmise administreerimisega seotud kulutused kaetakse toetusperioodi tehnilise abi vahenditest.

Määruse rakendamisega seotud eeldatav tulu on parem asendushooldusteenuste kättesaadavus, avalikele teenustele ligipääsetavus tänu heale asukohale ja peresarnases üksuses kasvamine tagab asendushoolduselt ellu astuvatele noortele parema vajaduspõhise ettevalmistuse ja toe. Olemasolevate peremajade rekonstrueerimisega tagatakse ligipääsetavad, energiasäästlikud, keskkonnasõbralikud, ja kuluefektiivsed pere- või asenduskodud.

VII Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

VIII Määruse eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, Kliimaministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ning Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, e-posti teel Riigi Tugiteenuste Keskusele (korraldusasutus, rakendusüksus), Euroopa Komisjonile ja Ühtekuuluvuspoliitika seirekomisjonile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Linnade ja Valdade Liidule. Esitatud kommentaarid ja nende vastused kajastatakse kooskõlastuse tabelis.

Seletuskirja lisad:

---

¹¹ Microsoft Word. Suvise ruumitemperatuuri kontrollarvutuse juhend_final.docx (kredex.ee). Suvise ruumitemperatuuri kontrollarvutuse juhend. Tallinna Tehnikaülikool. 2018, kättesaadav seisuga 19.01.2023.

Põhiõiguste hartaga ja puuetega inimeste õiguste konventsiooniga arvestamise kontroll-leht – lisa 1
Riskide hindamise tabel – lisa 2